

31 november 2006

Dames en Heren,

Kunst *tonen* in het kader van een manifestatie waarbij AIDS in de titel staat, is niet hetzelfde als kunst *laten zien*. Voor de tentoonstellingsmaker en zijn organisatie – Oleanworld Foundation en Vrije Academie Den Haag –, en voor de kunstenaar die daar aan meewerkt, is het ene actief, sturend – namelijk ‘*tónen*’ –, en het andere passief: de toeschouwer krijgt alle vrijheid in de wijze waarop hij of zij het werk bekijkt, kortom men ‘*láát* hem of haar iets zien’ – en dat lijkt hier niet aan de orde. Thans kijken naar het werk van Ciska de Hartogh kan immers niet anders dan met een bril op, met de bril die ons aangereikt, ja opgezet wordt, kortom, als ik het zo mag zeggen, door een AIDS-bril. En bij dit alles kunnen we ons gerust afvragen of dit ook los van de context van dit moment, niet überhaupt de bedoeling van de kunstenaar is.

Meteen lijkt – bij deze manifestatie waar kunst wordt getoond – de vraag naar ‘de kunst zelf’, sterk gerelativeerd. Echter op een bijeenkomst als deze, die de titel KUNST ÉN AIDS draagt, kunnen we niet aan dat andere woord uit de titel, aan ‘kunst’ voorbij.

Ik zie me bijgevolg oog in oog met deze tentoonstelling voor de taak geplaatst twee meesters te dienen, te weten ‘AIDS en de bestrijding ervan’ enerzijds en anderzijds ‘kunst en haar betekenis’.

De vraag dient zich aan wat de meerwaarde van kunst is waar het gaat om de menselijke tragiek en de afschuwelijkheid van AIDS en de verspreiding ervan. Akkoord men kan deze problematiek niet genoeg onder de aandacht brengen en dus mag kunst, moet kunst ook haar steentje bijdragen. Stelt kunst die op AIDS ingaat bijgevolg terecht *kwantitatief* gezien meer AIDS-problematiek aan de orde, de vraag is of zij *kwalitatief* eveneens een zekere meerwaarde inbrengt?!

Kijken we heel concreet naar de hier in de Vrije Academie en in het Stadhuis geëxposeerde werken van Ciska de Hartogh, dan zien we dat zij in haar werk beelden gebruikt die we uit de media kennen of die ook daar zouden kunnen worden gebruikt. Deze ervaring wordt nog eens versterkt door veelvuldig het beeldscherm aan te wenden – één van de dominante wegen waarlangs de AIDS-beelden in de media tot ons komen. Het is in zekere zin een riskant procédé, zeker als we ook nog weten dat de kunstenaar het ethisch niet verantwoord vindt de beelden te manipuleren, door ze esthetischer te maken, of bijvoorbeeld vertraagd af te draaien – kortom door ze ‘artistieker’ te maken. Maar ze geeft wél een andere context aan de beelden waardoor ze ons dichter op het lijf zitten, ons in elk geval verrassen. Door de beelden in combinatie te brengen met een bed – dat ons allen toch zeer vertrouwd is, terwijl ons bedje intussen heel anders is gespreid –, komen de beelden directer en emotioneler ons leven binnen; ze brengen ons in elk geval uit ons evenwicht, uit ons gewone doen. Ook overrompelen ze ons door vele schermen naast elkaar te plaatsen waarop de beelden zijn te zien. Daarenboven zijn de beelden in de nieuws-media kort en nauwkeurig getimed terwijl de meest uiteenlopende beelden er elkaar opvolgen: wat zal ik zeggen? Daar is het niet uitzonderlijk om onmiddellijk na beelden over AIDS, bijvoorbeeld een weelderige koninklijke receptie te zien om vervolgens op een voetbalwedstrijd met evenveel dramatiek gebracht, over te stappen. Hier krijgen de beelden daarentegen zowel door de ruimte als door de tijd die hen ter beschikking staat, alle kans zich aan ons op te dringen en een zekere bestending op te eisen.

En toch zit de emotionele kracht van deze werken elders, is deze kracht ongrijpbaarder. Doordat Ciska de Hartogh de AIDS-ellende van dichtbij heeft gekend, er middenin heeft gewerkt en gewoond, doet zij er anders verslag van dan een journalist, die niet echt participeert maar observeert – vaak heel scherp en adequaat, daar niet van. In De Hartoghs werk sluipt daarentegen een meer subjectieve, meer gedragen, verankerde, doorleefde dimensie naar binnen.

Overigens maakt ze ook andere kunst dan video's op bijzondere wijze geprojecteerd. In haar tekeningen en schilderijen komt regelmatig een langgerekt figuur voor dat eindigt in een grote bol. Deze figuur gaat terug op het eerste AIDS-patiëntje dat ze in levende lijve zag: een uitgemergeld lichaam met een in verhouding veel te groot hoofd, kortom een kindje dicht bij de dood. In haar kunstwerken is een zekere abstrahering opgetreden, waardoor het de genoemde langgerekte figuur eindigend in een bol, is geworden. Daarin refereert deze figuur eveneens aan een zaadcel. En zo krijgen we een aangrijpend beeld te zien van een veel te kort leven tussen de fase vóór de geboorte, een zaadcel, en de aangekondigde dood. De AIDS-problematiek krijgt hier een ruimere context en inbedding.

Schrijft het werk van Ciska de Hartogh zich op deze wijze in de hedendaagse kunst in, er blijft nog de vraag of er zich een situatie van ‘mee-maken’ voordoet: een mee-maken van AIDS zowel bij de kunstenaar die leefde en werkte tussen de Aids-patiënten, als bij een ruimer publiek dat naar haar werk kijkt.

Voor wat de kunstenaar betreft kunnen we op grond van wat ik reeds zei, onomwonden ‘ja’ zeggen. Haar kunst bewerkstelligt dat ze geconfronteerd met dit lijden, haar kracht, vitaliteit en strijdbaarheid weet te behouden. Het is een vorm van de ziekte geen bezit van haar te laten nemen, van zich er niet door te laten verlammen, kortom van ze te bezweren.

Voor de kijker is het meer dan een vorm van decoratie waarmee hij of zij het leven politiek correct aankleedt. Het is meer dan een appèl om hem of haar naar de portemonnee te doen grijpen om te participeren in de gelden nodig voor AIDS-bestrijding of hem of haar loyaal te doen staan ten aanzien van de budgetten die voor dit onderzoek worden gereserveerd. Dank zij dit werk wordt men niet alleen méér, maar ook anders betrokken bij de AIDS-problematiek.

Om echter de vraag te beantwoorden of het om aan beide kanten een waar ‘mee-maken’ gaat, dien ik naar de kunst zelf terug te keren. En niet de vraag wat kunst is, en of dit werk al dan niet kunst genoemd

moet worden. Want dat is een te algemene en waarschijnlijk ook zinloze vraag in een situatie waarin de kunst vandaag de dag verkeert, enerzijds haar vergaande verbrokkeling, en anderzijds dat alles kunst wordt genoemd.

Als u mij een vergelijking toestaat. Het was voor de kunstenaar uit het verleden – toen godsdienst nog een issue was, een wezenlijk bestanddeel van de kunst – eveneens de vraag hoe het lijden van Christus weer te geven. In feite bleef dit lijden altijd ‘buiten’, kon van een ‘mee-maken’ nooit sprake zijn; zo iets zou te aanmatigend zijn geweest. Vandaar dat de kunstenaars die met deze problematiek aan de slag gingen, steeds op twee benen hinkten: geconfronteerd met zoveel ellende enerzijds een uitdrijven – omdat het niet aan te zien was, omdat men er in zekere zin moest van loskomen, er zich van bevrijden – ; anderzijds een zich identificeren – waarvoor rituelen werden bedacht, bijvoorbeeld wat men aan de Tempeliers verweet: dat ze om echt mee te lijden met Christus op het kruis spuwden. Dit spuwen leverde uiteraard geen kunst op, dat was ook niet de bedoeling. Maar het bracht wel theologische discussies op gang.

Welnu, het werk van Ciska de Hartogh intervenueert actief in een soortgelijke problematiek maar dan wel binnen de kunst van vandaag, meer bepaald hoe daarbinnen met engagement kan worden omgegaan. Het is geen theoretische discussie, maar haar werk is een stellingname in de praktijk zelf. Aldus participeert het werk van Ciska de Hartogh aan de hedendaagse kunst, opereert haar werk in dit veld. En om terug te komen bij mijn aanvankelijk gemaakt onderscheid tussen *tonen* en *laten zien*: ook al wordt hier kunst getoond, deze kunst is zo krachtig en authentiek dat ze de aangenomen kaders te buiten gaat, en zich *laat zien*.

Ik wil dan ook niet anders dan haar hierbij alle kracht toewensen en haar feliciteren met haar kunstwerken.

Ik dank u.

Daan Van Speybroeck

SYMPOSIUM 30

OLIANWORLD FOUNDATION

DE VRIJE ACADEMIE DEN HAAG

06

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.

De Vrije Academie Den Haag organiseert op 30 oktober 2006 een symposium over de Oleanworld Foundation en de rol van de vrije academie in de maatschappij.